

Juryrapport

Er is in Nederland, en misschien wel in de hele wereld, niemand die zoveel gedichten uit het Russisch heeft vertaald als Kees Jiskoot. Hoewel hij pas op latere leeftijd is begonnen met het vertalen van poëzie – in het begin van de jaren negentig, na een arbeidzaam leven in dienst van de mensheid als huisarts te hebben geleid – heeft hij in de afgelopen twintig jaar een enorm oeuvre tot stand gebracht, een oeuvre groter dan dat van sommige professionele slavisten-vertalers die direct na afloop van hun studie met het vertalen zijn begonnen.

Je zou kunnen zeggen dat Kees Jiskoot het dichtersvak heeft geleerd als maker van light verse, waarvan een gedeelte is opgenomen in achtereenvolgende jaargangen van het nu niet meer bestaande tijdschrift *De tweede ronde*. Maar zijn eigenlijke roeping vond hij toen hij kennis had gemaakt met de Russische poëzie en zichzelf Russisch had geleerd – de volgorde was misschien net omgekeerd – en Russische gedichten in het Nederlands begon te vertalen. Die bezigheid heeft hij nooit meer losgelaten, of liever gezegd die bezigheid heeft hem nooit meer losgelaten en is uitgegroeid tot een soort verslaving. Er bestaat een fraaie, dagboekachtige tekst van Joeri Olesja, een schrijver uit de Sovjettijd, die bij ons onder meer bekend is door zijn roman *Afgunst*. Die dagboekachtige tekst heeft als titel *Ni dni bez strotsjki* – ‘Geen dag zonder een regel’. Als Kees Jiskoot een soortgelijk dagboek zou hebben bijgehouden zou hij het heel goed ‘Ni dni bez strotsjek’, ‘Geen dag zonder regels’, genoemd kunnen hebben, want bij hem ging, en gaat, het minimaal om een heel gedicht per dag. Bij hem is een dag zonder een vertaald gedicht een verloren dag – die gedachte heeft althans postgevat bij de jury, want hoe zou je anders die grote, en vooral ook regelmatige productie kunnen verklaren?

Aanvankelijk vertaalde Jiskoot uitsluitend uit liefhebberij en absoluut niet met het oog op publicatie. Dat zouden de slavisten immers veel beter kunnen. ‘De vertaler acht zich een kraai die scherp afsteekt tegen het smetteloze zwerk der Nederlandse vertaalkunde, [...] schichtig loerend naar de echte schrijflui: de paradijsvogels onder de vertalers uit het Russisch,’ schreef hij in 1995, aan het begin van zijn vertaalcarrière. Wel publiceerde hij zijn vertalingen in eigen beheer: op A4-formaat, in een ringbandje gebonden, en altijd tweetalig, links de Russische originele tekst en rechts de vertaling. Oplage zo’n vijf tot zes exemplaren, uitsluitend bestemd voor intimi. De computer kwam en komt er nog steeds niet aan te pas: alles werd en wordt geschreven op de schrijfmachine. Dat moet men overigens niet afdoen als de gril van iemand op leeftijd die niet met zijn tijd mee wil gaan. De jury heeft het vermoeden dat bij Kees Jiskoot het vertalen zonder die schrijfmachine gewoon niet gaat. Veel schrijvers hebben een vast ritueel nodig om de creativiteit te stimuleren. De grote Duitse dichter Friedrich Schiller bewaarde rotte appels in zijn bureaula, omdat hij zonder de geur daarvan niet kon werken; Balzac schreef eigenlijk alleen goed wanneer hij een monnikspij droeg en Harry Mulisch bleef tot op het laatst trouw aan de vulpen. Dwing je Kees Jiskoot tot de computer, wat wel handig zou zijn voor hen

die zijn werk tegenwoordig publiceren, dan zal hij hoogstwaarschijnlijk de lier aan de wilgen hangen: het lukt gewoon niet meer.

In 1994 publiceerde Kees Jiskoot zijn eerste vertaling van Russische poëzie in eigen beheer. Het waren gedichten van Fjodor Tjoetstjev, na Poesjkin een van de belangrijkste Russische dichters van de negentiende eeuw. Het jaar erop verschenen er twee bundels, een van de dichter van de Russische romantiek Michail Lermontov en een tweede bundel Tjoetstjev. Vervolgens ging het crescendo wat het aantal bundels per jaar betreft: in 1996 verschenen er zes, in 1999 maar liefst tien, waarvan er zes gewijd waren aan de dichteres Anna Achmatova. In de jaren 2003-2004 zakte de productie wat, slechts twee bundels per jaar, om vervolgens weer geleidelijk te stijgen: in 2007 vijf bundels, 2008 idem dito, 2009 elf bundels, 2010 twaalf en als topjaar, althans voorlopig, 2012 met veertien bundels. Op deze manier heeft Kees Jiskoot sinds 1994 ruim honderd – tijdens het schrijven van dit juryrapport stond de teller om precies te zijn op 110 – bundels het licht doen zien. Als men nagaat dat een bundel gemiddeld zo'n dertig gedichten bevat, sommige minder, maar andere duidelijk meer, afhankelijk van de greep die de te vertalen dichter op de vertaler heeft gehad, dan kan men zich een voorstelling maken van de bewonderenswaardige prestatie die hier is geleverd. Die prestatie is des te bewonderenswaardiger als men bedenkt dat Jiskoot zich niet leent tot het vertalen van vrij vers, maar uitsluitend die dichters kiest die metrum en rijm hanteren en die ook met behoud van metrum en rijm in het Nederlands overzet.

Als je in de lijst van Jiskoots uitgaven in eigen beheer kijkt dan kun je vaststellen dat er een groot aantal verschillende dichters is vertaald: zestig in totaal. Aan de meesten van hen is slechts één bundel gewijd, maar anderen figureren twee of driemaal of nog frequenter. Jiskoots favoriete dichter is overduidelijk Michail Lermontov, van wie hij, in zestien bundels, nagenoeg het complete poëtische oeuvre heeft vertaald. Dat leverde hem ook zijn eerste echte boekpublicatie op. Selecties uit Jiskoots bundels waren zo nu en dan al verschenen in het *Tijdschrift voor Slavische Literatuur*. In 2008 vroeg de Leuvense hoogleraar slavistiek Emmanuel Waegemans aan Jiskoot een keuze te maken uit zijn vertalingen van Lermontov voor een uitgave bij Benerus in Antwerpen. Die uitgave is inderdaad verschenen, onder de titel *Ik wil leven, ik wil lijden*. We citeren een van de gedichten eruit, een vertaling van Lermontovs 'Blagodarnost' ('Dankbaarheid') uit 1840.

Voor alles, werkelijk alles, dank, o Here:
Voor tranenbrood, de gifkus der beminde,
Voor mijn verborgen, kwellende begeren,
Voor 's vijands wraak, de laster van mijn vrienden,
Voor zielengloed, in een woestijn verdaan,
Voor elk bedrog, mij aangedaan vóór dezen...
Maar zorg alleen, dat ik van nu af aan
Niet langer meer u dankbaar hoef te wezen.

Een andere dichter die Jiskoot na aan het hart ligt is de 'boerendichter' Sergej Jesenin. Aan hem had de vertaler drie bundels gewijd en hij was gaarne bereid om voor een uitgave in de reeks Slavische Cahiers van uitgeverij Pegasus en de Stichting Slavische Literatuur daar nog een aantal gedichten aan toe te voegen. Deze uitgave verscheen eind 2012. Ook uit deze bundel citeren we een gedicht: Jesenins allerlaatste dat hij schreef vlak voordat hij, na een uiterst losbandig leven, zelfmoord pleegde.

Vriend, tot ziens, tot ziens in betere tijden.
Lieve vriend van mij, je staat ne na.
Ons belooft het voorbestemde scheiden
Een elkaar ontmoeten weer hierna.

Vriend, tot weerziens. woordloos, en geen hand gegeven,
Treur niet, frons niet 't voorhoofd van verdriet –
Nieuw is 't niet, te sterven in dit leven,
Maar iets nieuws is ook te leven niet.

Is het opmerkelijk dat Jiskoots favoriete Russische dichters allebei heel jong gestorven zijn? Lermontov werd niet ouder dan 27 – hij kwam om bij een duel, Jesenin was 31 toen hij een einde aan zijn leven maakte. De jury heeft niet de indruk dat het de jeugd van deze dichters is die de vertaler aantrekt, maar wel hun thematiek: het leven is bepaald niet gemakkelijk, is soms wel uit te houden, maar is vaker van een schrijnende treurigheid, die leidt tot melancholie en onrealiseerbaar verlangen naar een betere situatie. Zoals in Jesenins fraaie 'Brief aan mijn moeder'.

Ben je nog in leven, oudje van me?
Wel, ik ook. Ik groet je, warm gegroet!
Dat jouw stulp mag baden in oranje,
Die onnoemelijke avondgloed!

Iemand schreef dat jij, in stilte dubbend,
Nogal danig inzit over mij,
Dat je vaak de weg op loopt, gehuld in
Ouderwetse, sleetse dorpskledij.

Vóór je doemt dan in de avondschemer
Dikwijls één en 't zelfde schrikbeeld op:
Dat mij bij een ruzie in 't café een
Dolkmes in het hart gestoken wordt.

Niets daarvan hoor, lieverd! Niks te vrezen!
Dat is maar een raar idee van jou.
Zou ik dan zo'n zuiplap kunnen wezen,

Dat ik zonder weerzien sterven zou?

Ik ben net zo teder als tevoren;
In mijn droom denk ik er telkens aan
Om zo gauw ik kan uit al mijn sores
Weer naar onze stulp terug te gaan.

Ik keer weer als in de voorjaarsdagen
Onze witte tuin zijn takken spreidt,
Maar je wekt me niet, hoor, wou ik vragen,
Bij zonsopgang, zoals indertijd.

Wek wat uitgedroomd is niet, laat rusten
Al wat onvervuld gebleven is –
Veel te vroeg was ik me al bewust van
Mijn verlies en mijn vermoeienis.

Leer mij niet meer bidden, want dat werkt niet!
't Pad naar toen, naar vroeger, dat zit dicht.
Jij alleen bent mij tot troost en sterkte,
Jij alleen bent mijn onzegbaar licht.

Dus vergeet nou maar die onrust in je,
Wees niet zo bekommerd over mij.
Loop niet meer zo vaak de weg op in je
Ouderwetse, sleetse dorpskledij.

Een derde boekpublicatie van Jiskoot, eveneens verschenen als *Slavisch Cahier*, bevat een keuze uit zijn vertalingen van de poëzie van een contemporaine dichteres, Larisa Miller. Met haar korte gedichten, meestal niet meer dan acht regels, waarin iets verrassends over het leven of de omringende wereld wordt opgemerkt: een gevoel van vreugde als plotseling een boom in bloei komt te staan, of wanneer ze zich gewoon realiseert dat het leven niet alleen maar triest is, maar ook vreugdevolle momenten bevat, blijkt ook zij de vertaler aan te spreken. Van haar werk heeft hij inmiddels acht afleveringen in eigen beheer uitgegeven. Een citaat:

Een overvloed aan zo'n ondenkb're tederheid.
Dat mij dit lukt, daarvan is zelfs geen sprake.
Mijn wang is tegen die van jou gevlijd.
Het doet me goed jou enkel aan te raken.

Het doet mij goed. En als ik al iets mag,
verzoeken, willen, ik om iets mag vragen,
dan enkel dit: dat, zoals deze dag

voortduurt, ook straks voortduren álle dagen.

Gezien de ongekend grote productie van Kees Jiskoot is het niet verwonderlijk dat de jury niet al zijn vertalingen even goed heeft bevonden. De dichters die hem nastaan zijn over het algemeen beter gelukt dan zij met wie hij weinig Anklang heeft. Maar toch kom je ook daar fraaie, zeer geslaagde vertalingen tegen, die uitmunten door een perfecte weergave van metrum en rijm, zonder dat daarbij de syntaxis in vreemde bochten wordt gewrongen en de inhoud ook maar in het minst geweld wordt aangedaan. De schichtig loerende kraai is een paradijsvogel, sterker nog, een adelaar geworden. Het is voor zijn vele, zeer vele, mooie vertalingen van gedichten van zowel bekende als minder bekende Russische dichters dat de jury Kees Jiskoot heeft voorgedragen voor de Aleida Schotprijs 2013.

De jury:

Arthur Langeveld

Willem G. Weststeijn